

Toimus konverents „Eesti teadlased välismaal”

■ 22. aprillil 2010 toimus Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu väliseesti kirjanduse keskuse ja Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu korraldamisel konverents „Eesti teadlased välismaal”, mis oli jätkuks möödunud aastal aset leidnud teaduslaste kokkutulekule. Siis räägiti on koondatud artiklikogumikku „Eesti teadlased paguluses”, mis ilmus mullu suvel.

Islandi tuhapilvede tõttu jäi kaks väljakuulutatud ettekannet sel korral kahjuks pidamata – Rein Grabbi ei jõudnud kohale USA-st, Mart Mägi Rootsist.

Tartu Ülikooli eesti filosoofia ajaloo professor Ülo Matjus tutvustas esimeste eesti soost mõtteteadlaste tegevust välismaal 19. sajandist alates, jõudes välja eesti pagulasfilosoofideni, analüüsis nende käsitlusi Martin Heideggerist ja kriitikat Teodor Künnapase raamatule „Suured mõtlejad”.

Tartu Ülikooli statistikaprofessor Tõnu Kollo võttis vaatluse alla kolme eestlasest statistiku tegevuse – Saksamaal, hiljem USA-s tegutsenud Antoni Kesküla; noorema põlvkonna esindajate, meditsiinistatistikute Endel John Orava ja Carl Martin Tammemägi uurimistöö. Endel John Orav aitas aluse panna ka meditsiini ja biostatistika koolitusele Eestis. Carl Martin Tammemägi alustas veterinaariaga, kuid oma kutsumuse leidis ta epidemioloogias. Põhiline uurimisvaldkond on olnud seotud vähi leviku ja sellesse haigestumise riskide väljaselgitamisega. Teadlane on abistanud Eestit vähiregistri väljatöötamisel.

Tartu Ülikooli teoreetilise füüsika laboratooriumi juhataja Piret Kuusk meenutas oma äsjalahkunud kolleegi ja sõpra, Lundi Ülikooli aatomifüüsika professorit, Rootsi Kuningliku TA liiget Indrek Martinsoni, kes oli töötanud külalisteaduri ja professorina ka mitmes USA ja Jaapani ülikoolis. Tänu prof. Martinsoni abile on mitukümmend Eesti füüsikut saanud võimaluse kasutada oma teadustöös unikaalset katseseadet Lundis – MAXI-abi sünkrotoni. Ta aitas leida vahendeid erinevatest Rootsi fondidest, et Eesti

füüsikud saaksid töötada Lundis, samuti aitas muretseda teadusaparatuuri Tartu Ülikoolile.

Eesti peaministri nõuniku Kalev Kuke ettekanne oli pühendatud Ragnar Nurksele, tunnustatud majandusteadlasele, keda Eestis peaaegu ei tunta. Ragnar Nurkse oli vaieldamatult ainus tõeliselt maailmanimega eesti päritolu majandusteadlane ja küllap ka rahvusvaheliselt tuntuim eesti teadlane üldse, nagu ettekandja arvas. 2007. aastal avati Ragnar Nurkse sünnikohas Kärus talle mälestuskivi ning käibeale tuli temale pühendatud postmark.

Tallinna Tehnikaülikooli vanemteaduri Vahur Mägi ettekanne oli pühendatud ehitusinsener August Komendandile, kes oli tegus insener kodumaal, paistes silma raudbetooni asjatundjana ning mitmete senini säilinud rajatiste projekteerijana. Doktoritöö kaitses ta Dresdenis, kuid elama asus USA-sse, kus tema osavõtul püstitati eriilmelisi esinduslikke hooneid. Õpik eelpingestatud raudbetoonist ilmus USA-s rohkem kui kümnes trükis, kuid ka mujal, sealhulgas Venemaal. August Komendant tegutses ligi paarkümmend aastat tihedas koostöös maailmakuulsa arhitekti Louis Kahniga, Saaremaal sündinud mehega. Neid sidus loov koostöö, mis on mõjutanud arhitektuurimõtte arengut terves maailmas.

Akadeemik Georg Liidja rääkis eksperimentaalfüüsik Toomas Timuskist, kes on üks kompetentsemaid eksperte maailmas tahkiste optiliste omaduste alal ning avaldanud üle 150 teadusartikli. Tal on pikemat aega olnud hea side Eesti füüsikutega, eriti Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudiga.

Mitmed teadusmehed ja insenerid tutvustasid ise oma tegevust stendiettekannetes. Radioloog Jüri Kaude heitis pilgu oma pikaajalisele tööle radioloogina. Ta on tegutsenud Rootsis ja USA-s, kaitsnud kaks doktorikraadi, olnud aktiivne radioloogilise tehnoloogia arendaja, ultrahelist ja kompuutertomograafiast magnetotomograafiani, ning osalenud digitaalaradiograafia väljaarendamisel. Tema käe all on õppinud üle 100 radioloogit USA-s ja kokku on ta avaldanud 340 teadustööd.

Ehitusinsener Leo Allase töid tuntakse viiel mandril. Alustanud ehitusinsenerina Austraalias veejõujaamade alal, siirdus ta Kanadasse, kus jätkas projektidega, mis olid seotud veega – veejõujaamad, paisud, veevarustus. 1958. aastal sai ta pakkumise töötamiseks Brasiilias võimsate veejõujaamade projekteerimisel. Loonud 1970. a. oma firma, võttis ta ette väga mahukaid töid nii Ameerikas, Austraalias,

Euroopas ja Aasias kui ka Aafrikas. Firma on projekteerinud 35 veejõujaama, üle 40 paisu, üle 200 sanitaartehnika projekti, üle 240 elektrialajaama, arvukalt tunnelid jm. Paljudel kordadel oli Leo Allas ka ise tööde juhatajaks.

Saaremaa mees Rjurik Golubjatnikov on tegutsenud epidemioloogina mitmes USA ülikoolis ennetava meditsiini alal. Michigani Ülikoolis kohtus ta tulevase USA presidendi John Kennedyga ja 1960. aastal kutsuti ta USA Rahukorpuse asutamiskomitee liikmeks. Wisconsinis Ülikoolis Madisonis arendas ta välja uue immunoloogiaosakonna. Uurinud kolesterooli mõju südamehaigustele, tõestas ta, et Ameerika laste kolesteroolitas on juba varakult kõrge. Kuna perekonda seob ühine geneetika, siis on need lapsed juba südamehaiguste riskirühmas. Üks tema olulisi töid oli AIDS-i testpaneeli väljaarendamine. Rjurik Golubjatnikovi sulest on ilmunud üle kuuekümne teadustöö. Eestis on ta tegelnud vereülekandesüsteemi reformiga.

Illar Muul on zooloog, kelle põhiliseks huviobjektiks on olnud lendoravad. 1968. aastal Malaisias sündis tal rippradade loomise idee, võimaldamaks inimestele liikumist puuvõrades. Rippradasid on rajatud vihmametsades tema asutatud loodusuuringute instituudi eestvõttel Brasiilias, Costa Ricas, Ghanas, Malaisias, Peruu jm. Rippradasid kasutatakse ka turistide ligitõmbamiseks ökoturismi arendamisel.

Chalmersi Tehnikaülikooli emeritprofessor Enno Abel ja Vahur Mägi tutvustasid Alfred Otsa tegevust, kes õppis Rootsis Chalmersi Tehnikaülikoolis elektriasjandust. Kui talle pakuti võimalust töötada USAs, suundus ta uude maailma ning temast sai NASA üks juhtivaid elektromehaanika asjatundjaid ja arendajaid. Tema pärandi põhjal tegutseb Alfred Otsa fond, millega toetatakse Eesti tudengite magistriõpinguid Chalmersi Tehnikaülikoolis Göteborgis.

Tallinna Tehnikaülikooli emeriitdotsendi Tavi Nirgi ettekanne oli pühendatud ehitusinsener Ilmari Arvo Kolsi elutööle. Ilmari Arvo Kolsi tegevusväljaks said sillad ja nende ehitamise järelevalve. Tema osalusel valmis sadakond sillaprojekti, nende seas Toronto rahvusvahelise lennujaama sillakonstruktsioonide kavandid. Sillaehituskonsultandina käis ta Nepal, Katmandus, kus tema juhtimisel püstitati eriti rasketesse oludesse sillad tee läbi Himaalaja. Boliivias juhatas ta sillaehitusprojekte tulvaveeohtlikel teedel.

Arvuka välismaal tegutsenud eesti teadlaskonna tegevusest teatakse Eestis vähe, kuigi eestlased on saavutanud maailmas suurepära-

seid tulemusi ning pälvinud suurt tunnustust nii teoreetilises teadustegevuses, meditsiinis kui ka praktilistel insenerialadel. Konverentsil esitatu tõestas, et maailmamainega eestlaste tutvustamine on olnud põhjendamatult tagasihoidlik – neid, kelle tegevus sünnimaal palju suuremat tähelepanu vääricks, on hoopis rohkem, kui arvata võiks. Sageli ei ole kuigi lihtne leida teavet isikute kohta, kelle põhitegevus on toimunud tuntud ülikoolides või firmades, kuid seotus eesti ühiskonnaga olnud tagasihoidlik või olematu, ja nende tegevus ei kajastu ka väliseesti ajakirjanduses. Eriti vaevarikaks, kui mitte võimatuks, osutub andmete kogumine sel juhul, kui isik enam meie keskel ei viibi. Ometigi on see väärtuslik osa rahvuskultuurist, mille jäädvustamine väärrib tõsiselt tähelepanu.

Anne Valmas